

Received / Geliş
18.11.2017

Article History
Accepted / Kabul
21.11.2017

Available Online / Yayınlanma
15.12.2017

SOCIAL MEDIA AND INSTAGRAM MOTHERS IN THE CONTEXT OF SURVEILLANCE SOCIETY

GÖZETİM TOPLUMU BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYA VE INSTAGRAM
ANNELERİ ¹

Esra BOSTAN²
Gökçe KOCAMAN³
Burcu ALTINOK⁴

Abstract

Information and communication technologies that have become increasingly common in the world we live in have taken the place of traditional media. Thus, in our day, information transfer and sharing process is skipping the dimension. Social media transforms individuals into voluntary participants in surveillance, while obliging their users to share. People often share their privacy in the social media while peeping in their homes. This brings to mind the surveillance society. Surveillance society confronts with the concept of panoptikon. This concept, which means prison surveillance, evolves as an observer of the individual to social media. Surveillance tools are used as a means of entertainment when privacy is lost in social media. So that the subject becomes the object of surveillance. Instagram is one of the ways that women, especially those who are first mothers, exist in the virtual world. Virtualized mothers need to record every minute of the child and share it with others. Child of mother's popularity through her identity and privacy, and consequently her business income, leads to new ethical debates. This study will examine instagram mothers in the context of identity and privacy in the surveillance society. Aim of this study, to bring a critical perspective to the concept of motherhood transformed by social media.

Keywords: Surveillance society, social media, Instagram mother.

Özet

İçinde yaşadığımız dünyada gitgide yaygınlaşan bilgi ve iletişim teknolojileri, geleneksel medyanın yerini almıştır. Böylelikle çağımızda bilgi aktarma ve paylaşma süreci boyut atlamaktadır. Sosyal medya, kullanıcılarına paylaşım yapmalarını zorunlu kılarken, bireyleri gözetimin gönüllü katılımcılarına dönüştürmektedir. İnsanlar evlerinde tül perdeleri çekiliyken, mahremiyetlerini sosyal medyada kitlelerle paylaşmaktadır. Bu durum akıllara gözetim toplumunu getirir. Gözetim toplumu karşımıza "panoptikon" kavramıyla çıkar. Hapishane gözetimi anlamına gelen bu kavram, sosyal medyada bireyin gözetlenmesi olarak evrilmektedir. Sosyal medyada mahremiyet yitirilirken gözetim araçları eğlence aracı olarak kullanılır. Böylece özne olan birey, gözetimin nesnesi haline gelir. Instagram ise kadınların -özellikle ilk kez anne olanların- sanal dünyada var oldukları ortamlardan biridir. Sanallaşan anneler çocuğunun her anını kaydederek, bunu diğerleriyle paylaşma ihtiyacı duyar. Annenin çocuğunun kimliği ve mahremiyeti üzerinden popülerlik kazanması ve bunun sonucunda ticari gelir elde etmesi yeni etik tartışmaları doğurmaktadır. Bu çalışmada gözetim toplumunda kimlik ve mahremiyet olgusu bağlamında Instagram anneleri incelenecektir. Çalışmanın amacı sosyal medya ile dönüşen annelik kavramına eleştirel bir bakış açısı getirmektir.

Anahtar Kelimeler: Gözetim toplumu, sosyal medya, Instagram anneliği.

¹ "Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi ev sahipliğinde RESSCONGRESS tarafından düzenlenen I.Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

² Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Görsel İletişim Tasarımı ve Reklamcılık Anabilim dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, esrabostan90@hotmail.com

³ Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Görsel İletişim Tasarımı ve Reklamcılık Anabilim dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, gokcekocaman@gmail.com

⁴ Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Görsel İletişim Tasarımı ve Reklamcılık Anabilim dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, burcu-altinok@hotmail.com

Giriş

Bildiğimiz dillerde konuşuyor, sonsuz kavramlarla anlaşıyoruz. Günümüzde gerek işitsel gerekse görsel unsurlar sayesinde sürekli tarafımıza ulaştırılan iletilerle hem-hâl durumdayız. Kapitalist düzende insanın işgücüne kadar her türlü şeyin alınıp satıldığı dünyada bu durum medya teknolojilerine de ayna tutmaktadır. Küreselleşmenin yol açtığı kitleye hitap etme olgusu ile her geçen gün medyada ileti bombardımanı ile karşılaşmaktayız. Gündemi sıkça meşgul eden konulardan an be an haberdar olmaktayız. Bizi kuşatan ileti bombardımanlarından biri, kuşkusuz sosyal medyadır.

Çalışmamızın ana konusunu sosyal medya oluşturmaktadır. Bu mecrada insanlar birbirleriyle haberleşmekte, anlık iletiler paylaşarak o anki durumunu gözler önüne serbilmektedir. Bir yandan merak ettikleri kişileri takip ederken, diğer yandan da mahrem hayatlarını kamuya teşhir etmektedir. Bu durum akıllara gözetim toplumu kavramını getirmektedir. Gözetim toplumunda insanlar bir kule tarafından gözetlenirken, sosyal medyada ise milyonlarca kişi tarafından gözetlenir. Gözetlenen birey her an izleniyor olma hissinin verdiği dürtüyle, sahip olmak istediği sahte kimliklere bürünmektedir. Anlık paylaşımların günü kurtarmak olarak algılandığı çağımızda, etik değerler ve mahremiyet olgusunu tartışmak bu yüzden önem arz etmektedir.

Araştırmamız, Instagram paylaşım sitesinde mahrem alanın, kimliklerin ve bedenin kamusallaşması, gözetimin ve denetimin gözetlenen tarafından meşrulaştırılması, bireylerin aynı anda gözetleyen ve gözetlenen rolünü taşıyabilmesi, Foucault'nun panoptikon tasarısı bağlamında incelenmiştir. Bu araştırmaya, sosyal medya dâhilinde Instagram paylaşımlarını ticarete döken annelerin, mahremiyetle olan ilişkilerini sorgulamak için gerek duyulmuştur. Büyüklerin dünyasına uyum sağlaması beklenen çocukların, kendi anneleri tarafından her anlarının ticari amaçla paylaşılması, üzerine farklı kimlikler inşa edilmesi büyük eksikliklerdir. Bu eksikliklerle büyüyen çocuklardan oluşan geleceğin toplumunun da sorunlu olacağı ortadadır. Bu yüzden, sosyal medyada oluşturulan ticari dünyanın toplumsal yeterliliğini irdelemek çalışmamızın temel amacıdır.

1. Gözetim Toplumunda Bireyin Kimlik İnşası

Bireylerin toplumdaki yerlerini belirlemeleri, söz sahibi olmaları için edindikleri kimlikler önemli bir göreve sahiptir. Bu kimlikler statüyü meydana getirmektedir. Statü, kişinin toplumdaki konumunu ifade eder. Sözcüğün kökeni, Latince "ayakta duruş" anlamına gelen *statum* fiilidir. Statü, dar anlamıyla, kişinin bir gruptaki resmi ya da mesleki duruşunu belirtir (evli, yüzbaşı, vb.). Fakat daha geniş anlamıyla statü, kişinin dünyanın gözündeki değerini, önemini ifade eder (Botton, 2005: 7).

İnsanlar statüleri ile birlikte sosyalleşir ve sosyalleştikleri ortamlara göre gruplar oluşturarak şekillenirler. Zira birileriyle birlikte olmanın rahatlatıcı bir yanı vardır (Bilgin, 2007: 23). Ortak özellikler ve ortak düşünceler dâhilinde her bir birey diğerini yansıtır ve böylece kolektif kimlik inşası oluşur. Tek tipleşen stereotip kimlikler meydana getirilir.

Toplum içinde kabul görmek için birey statü arayışına girer. Bizi yüksek statü arayışına yönelten karşı konulmaz isteğin neler olduğu konusunda yaygın birtakım yargılar vardır: ilk akla gelenler para, ün ve itibar edinme hırısıdır (Botton, 2005: 15). Bu hırsla birlikte gözlemlendiğimizi ve beğenildiğimizi hissederiz. Böylelikle takdir edildiğimizi düşünerek kolektif kimlik gruplarında söz hakkımızı elde ederiz.

Gözetim Kavramı ve Mahremiyet

Gözetim kavramı insanlık tarihinden beri süregelenmiştir. Oldukça eski bir geçmişe sahip olmasına rağmen, asıl manasını modern yaşamın başlangıcı, bilgisayarlaşma ve kapitalist sistem ile edinmiştir. Böylece hayatımızın her alanına dâhil olmaya devam etmektedir.

Gözetim denildiğinde akıllara *panoptizm* kavramı gelir. Bu kavram çevremizdeki dünyayı algılayabilmemiz ve ileriye öngörebilmemiz için son derece önemlidir. Kavramın manasını anlamak için Michael Foucault'nun sözlerine kulak vermek gerekir:

“Panoptizm, toplumumuzun karakteristik özelliklerinden biridir. Kişisel ve sürekli gözetim biçimi altında, denetim, cezalandırma ve ödüllendirme biçimi altında ve ıslah biçimi altında, yani bireylerin bazı kurallara göre dönüştürülmesi ve şekillendirilmesi biçimi altında bireylere uygulanan bir iktidar biçimidir bu. Panoptizmin bu üçlü yanı -gözetleme, denetim ve ıslah- toplumumuzda var olan iktidar ilişkilerinin temel ve karakteristik bir boyutu gibi durmaktadır (Foucault, 2011: 237).”

Foucault, panoptik gözetim sisteminin yalnızca gözetleme amacıyla değil, hayatın diğer alanlarında da uygulanabildiğini savunmuştur. Günümüzde yeni iletişim teknolojilerinin de etkisiyle, iktidar ve toplum arasında önemli bir yer edinen gözetim kavramı, gündelik yaşam ve toplumsal ilişkiler dâhilinde daha da derin bir yer edinmiştir. Böylelikle de bizler özellikle sosyal medyada gözetim kavramını irdeleyebilmekteyiz.

Yeni iletişim teknolojilerinde özellikle sosyal medyada sürekli gözetim altında olan birey, davranışlarını buna göre şekillendirmekte, deyim yerindeyse sosyallığe hizmet etmektedir. George Simmel'in de deyimiyle; sosyallik, bir-araya-gelmenin oyun biçimidir (Simmel, 2009: 136). Sosyal olan birey, sahip olduğu özellikler ile toplumdaki yerini alır ve diğer unsurlar ile kaynaşır. Mahremiyetini kamusal alanda toplumla paylaşır.

Sosyal Medyanın Bireye Etkisi

Gözetim toplumunun sosyal medya boyutunu ele almadan önce sosyal medyanın tanımını yapmak yerinde olacaktır. Gelişen internet teknolojileri ile birlikte internetteki etkileşim oranı gittikçe artarak kullanıcılara interaktif bir ortam sunmuştur. Bu etkileşim ortamlarının oluşturulduğu kanallar *sosyal medya* olarak adlandırılmaktadır.

Anthony Mayfield, sosyal medya türlerini sosyal ağlar, bloglar, wikiler, podcastler, forumlar, içerik toplulukları ve mikrobloglar olmak üzere altıya ayırmaktadır. Sosyal ağlar insanların kişisel web siteleri kurarak, arkadaşlarıyla iletişim kurmalarına ve içerik paylaşmalarına olanak sağlamaktadır (Başlar, 2013: 4). Facebook, Youtube, Twitter ve Instagram gibi kanallar aracılığı ile kullanıcılar sanal kimlikler oluşturarak içerik üretmektedirler. Bu içerik, fotoğraf, video, metin gibi oluşumlar içererek çeşitlilik göstermektedir. Bir diğer değişle bireylerin internette birbirleriyle yaptığı diyaloglar ve paylaşımlar sosyal medyayı oluşturmaktadır.

Geleneksel iletişim biçimlerinin evrildiği sosyal medya ortamı kullanıcılara sanal bir mekân sunmaktadır. Bu mekân uygulamanın kendisidir ve metropollerdeki kozmopolitan yaşam biçimini temsil eder (Kuzuloğlu, 2017). Burada da öteki ile birlikte yaşama mecburiyeti vardır. Sosyal hayatta bireylerin bir konuyu konuşmak

için tercih ettiği arkadaşları farklılık gösterir. Sosyal medyada ise herkes konunun bir parçası ve söz sahibidir. Herkesin her konuda fikri vardır ve mutlaka bunu belirtmek ister. Futboldan siyasete, toplumsal olaylardan özel uzmanlık alanlarına, kültürden ahlâka her konuda sözü olan bu kadar kadar çok insanın yaşadığı “sosyal medya” adlı dev metropolde, ilginç bir şekilde neredeyse hiçbirinin ötekini fikrine ve hatta varlığına tahammülü yoktur. Zygmund Bauman'a göre ise bu durum, "kamusal insanı yerini bireysel insana bırakması"nın bir sonucudur. Ona göre günümüzde paylaşılan çıkarların yerini paylaşılan kimlik almıştır. Kimlik üzerine temellenen ilişkiler kendisi gibi olmayan herkesi reddetmektedir. Yabancılar ve marjinaler dışlanır (Bauman, 2012: 57). Bu süreçte gelişen sosyal medya ise bireylerin yalnızlığını kamufle etmek için kullandığı bir akım haline gelir. Buna karşın herkes sosyal medyada birbirini gözetleme dürtüsüne sahiptir. Sosyal medyada anonim kalabilme imkânı ise gözetlemeyi kolaylaştırarak bu dürtüyü tetiklemektedir. İngiliz sosyal bilimci Kevin Robins'e göre, teknoloji davranışlarımızı gözetleme, bir anlamda son derece rutin bir şekilde dikizleme imkânı sunmaktadır. İnsanların Instagram'da yaptıkları ise keşfedilmesi gereken ve hiç araştırılmamış bir alan gibidir:

"Bana göre açık bir şekilde bir narsisizm yani kendine hayran olma durumu var burada. Kendinizi bir birey olarak sergilemek ve kendi varlığınızı arkadaşlarınızla paylaşmak. Gülen yüzler dünyası bu. Herkesin çok rahat ve bireyci görüldüğü bir dünya. Açıkçası sosyal medyanın üretken ve yapıcı amaçlar için kullanılmasından çok uzaktayız. Bir teşhir dünyası burası (Uyanık, Kevin Robins ile söyleşi, 2009:7)."

Gazeteci Serdar Kuzuloğlu ise teşhirin kökeninde sıradan insanların aslında sıradan olmadıklarını kanıtlama çabasının yattığını düşünmektedir. Ona göre bunu aslında ana akım medya da örtüştürmek gerekmektedir:

"Bugün bütün dünyadaki televizyon yapımlarında ciddi anlamda bir ifşa, teşhir etme duygusunu görüyoruz. Yeni akım bu. Kameralı evler, kendi hayatını teşhir eden insanlar. Kendi özel hayatlarındaki problemleri televizyon programlarında çözmeye çalışan insanlar." (Uyanık, Serdar Kuzuloğlu ile söyleşi, 2009:3-4).

Meşhur bir yıldız gibi hissetme ihtiyacı, takip ediliyor olmak, beğenilmek, bireyleri mutlu etmekte ve buna bağımlı kılmaktadır. Burada bireyler farklı kimliklere bürünebilme özgürlükleri üzerinden haz almaktadır. Mutlu görünmek mutlu olmaktan daha önemlidir. Ancak paylaşılanların orijinalliği kayboldukça teşhirin de çitası yükselmektedir. Bauman'a göre ise sosyal ağlarda mesajın yani içeriğin bir önemi yoktur. Burada önemli olan mesajların gelip gitmesidir. Paylaşımı, kestiğiniz anda dışlanırsınız. Bireyler tamamlanmamış sözcük ve cümlelerin (dolaşımını hızlandırmak için, kısaltılıp budanmış) düzenli dalgalarına aittir. Ona göre bireyler laflara aittir, konuşulanlara değil (Bauman, 2012: 59). Bu bağlamda sosyal medyada yapılan paylaşımlarda öz benliğimizin yerini, en mahrem sırlarımızı alışveriş listeleri ile birlikte sergileyen çılginca bir etkileşim almış görünmektedir.

Slavoj Žižek bir söyleşisinde, "sanal ortam biziz, gerçek dünya ise dışarda" demektedir (Uyanık, 2016: 7). Ancak aradaki mesafe tehdit altındadır. Bireyler sosyal ağlarda kendilerine manipüle edilmiş yeni bir benlik yaratarak denetlendiğinin farkında bile olmadan, denetim altındaki düşüncelerini gerçek düşünceleri sanabilecek; davranışlarını kendi özgür iradeleri ile kontrol altında tuttuklarını düşünebileceklerdir. Teknolojinin yönettiği sanal ağların bu kadar yaygınlaşmasından hemen önce Michael Schluter ve David Lee ise şunu saptamıştır: *"Mahremiyetimizi üzerimizde dalgıç giysisi gibi taşıyoruz... Beklenmedik bir olaya karışmamak ve karşılaşmamak için elimizden geleni yapıyoruz (Bauman, 2012: 95)"*. Bugün ise hala evlerimizin kapılarını sıkıca kilitleyip, perdelerimizi dış dünyaya siper ederek odalarımıza geri çekiliyoruz. Aile üyelerimizle bir anlamda ayrı ayrı ve yan yana

yaşıyoruz.

Gözetim Toplumunda Instagram Anneleri

Popüler kültürün etkisini gösterdiği günümüzde ebeveynlerin -özellikle de annelerin- çocuklarının yaşamıyla ilgili her anını sosyal medyada paylaşmaları giderek artan bir durumdur. Yeni bir oluşum şekli olarak tanımlanabilecek Instagram anneliği, annelik olgusunda biçimsel ve algısal değişimlere sebep olmaktadır. Bu durum son yıllarda *sharenting* - İngilizce Share ve Parenting kelimelerinin birleşimi olan bu terimle tanımlanır.

Instagram anneleri bireysel hesaplarında, kendileri hakkında bilgi verici fotoğraflarla, hamilelik dönemi ve sonrasındaki deneyimlerini paylaşırlar. Çocuklarıyla neler yaşadıklarını, nasıl vakit geçirdiklerini, çocuklarına ne tür markalarda eşyalar aldıklarını, çocuk sağlığı ya da eğitimiyle ilgili deneyimlerini ve herhangi bir ürünün kullanımından duydukları memnuniyete ya da şikâyetlere yer verdikleri fotoğraflar ve yazılı açıklamalarla yer verirler. Dijital bir bebek günlüğü tutan Instagram anneleri, anneler arasında bir dayanışma oluşturarak küçük çaplı bir reklam ve pazarlama örneği sergilemektedirler (Fotoğraf 1).



Fotoğraf 1. Instagram annesinin ayakkabı reklamı (www.instagram.com/zey-zor)

Y kuşağı Instagram anneleri hesaplarında kimliklerini ve farklılıklarını ön plana çıkararak; "Nilsu'nun annesi", "Berkcan'ın annesi" ya da "akademisyen anne", "uzman anne" gibi isimler tercih ederler. Profillerine verdikleri isimler farklı olsa da, sanal dünyada var olmalarının nedenleri çocuklarıdır. Annelik kimliğinin sosyal medya anneleri için çok özel bir yerinin olduğu, kendilerini "her şeyden önce bir anne", "çocuğuna âşık" olarak tanımlamaları ve "anneliği hayatlarının en büyük terfisi" olarak görmelerinden anlaşılmaktadır (Teke, 2014: 37). Sosyal medya hesabı olan annelerin anneliği 'bir terfi', 'en üst makam', 'en önemli deneyim' gibi tabirlerle yüceltip, hayatlarını çocukları doğmadan önce ve çocukları doğduktan sonra olmak üzere bir ayrıma gittikleri görülmektedir. Bu nedendir ki, hesap isimleri de bu durumdan etkilenmiştir.

Günümüzde çocuklar kendi sosyal medya hesaplarını kullanacak yaşa gelinceye kadar bir dijital kimlik kazanmış olmaktadır. Bu durumun adil olup olmadığı, ne ölçüde doğru olduğu bir tartışma konusudur. Yetişkinliğe geçerken çocukların ne

hissedeceği ve bu çocukların ileride ebeveynlerini suçlamayacaklarından annelerin ne kadar emin olduğu bilinmemektedir. Büyüdüğünde kendisi adına paylaşılan fotoğrafların, videoların yıllarca peşlerini bırakmayacak olması çocuk üzerinde bir sarsıntı yaratabilir. Sürekli fotoğrafları paylaşılan küçük bir çocuğun sokakta, okulda, alışverişte bir sosyal medya fenomeni olarak tanınması, çocuk için değil ebeveyni için bir tatmindir. Çocuklar büyüdükçe özellikle ergenlik dönemlerinde ya bundan hiç hoşlanmayıp rahatsız olacak ya da kişilik bozuklukları yaşayacaklardır. Çünkü bu çocukların kendilerine gösterilen ilgi, büyüdükçe aynı ölçüde devam etmeyecektir. İlgini sürdürmek isteyen çocuklar için fazladan gösterecekleri çaba ve yeni uğraşlar arayacak olmaları sorun yaratacaktır. İlgini kaybının getireceği baskı, tükenmişlik gibi pek çok umulmadık psiko-sosyal soruna neden olabilecektir.

Bir yetişkin sosyal medyada fotoğraf paylaşmayı kendi istediği ile yapabilir; fakat kendi adına karar vermeyen bir çocuğun fotoğrafını paylaşmak, onun haklarına tecavüz etmektir. Fotoğrafı paylaşan kişi ister annesi ister babası olsun çocuğun haklarının ihlal edildiği gerçeğini değiştirmez (fotoğraf 2). Günümüzde çocukların fotoğrafını paylaşarak, çocuklar üzerinden sosyal medyada ünlü olma hali korkutucu boyutlara gelmiştir. Artık bu konuda bir farkındalık yaratarak ve çocuk haklarını ihlal edenler için gerekli yaptırımlar uygulanmalıdır. Çünkü çocuklar kendini koruyamayacak varlıklardır.



Fotoğraf 2. Mahremiyetin göz ardı edildiği bir instagram paylaşımı
(www.instagram.com/imrengursoy)

Son zamanlarda sosyal medya dâhilinde çocukların mayolu ve çıplak fotoğraflarının paylaşılması birçok sıkıntıyı beraberinde getirmektedir. Fotoğraflardaki çocukların sosyal medyada kamuya açık hale getirilmesi, ebeveynin birebir tanımadığı pek çok yabancıdan ötürü istismara neden olabilir. Çocuklarına küçük yaşlardayken iyi dokunma ve kötü dokunmayı anlatmaya çalışan anne babalar, mahrem alanlarına kimsenin dokunmaması gerektiğini anlatırlar. Bu açıdan baktığımızda, sosyal medyada yaptıkları paylaşımlar ile çocuklarının mahremiyet alanlarını korumayı da ihmal etmektedirler. Sorun bu açıdan istismarla birlikte ihmali de kapsamaktadır.

Sosyal medyada çocuk istismarına örnek teşkil edecek bir durum son olarak Türkiye’de yaşanmıştır. İki çocuğunun fotoğraflarını sürekli sosyal medyada paylaşan N.K.’nın eşi, “Çocuklarımı reklam malzemesi yapıp para kazanıyor, istismara davetiye

çıkartıyor,” diyerek dava açmıştır. Mahkeme babayı haklı bulmuş, kanıt olarak sosyal medyada paylaşılan fotoğraf ve videoları çocuk mahremiyetinin ihlali olarak kabul etmiştir. Mahkeme ayrıca babanın talebi üzerine annenin çocuklarının fotoğraflarını sosyal medyada paylaşmasına da yasak koymuştur (Ulus, (2017).

Paylaşılan bu fotoğraflar, pek çok alanda hukuka aykırılık barındırmaktadır. İstismar ile birlikte, özel hayat gizliliğinin ve kişilik haklarının ihlali söz konusudur. Çıplak olsun veya olmasın kişinin annesi babası dahi olsa çocukların fotoğraflarını paylaşması hukuka aykırıdır. Yetişkin bireylerin yıllar geçtikçe beğenmediği anı, belge ve fotoğrafları imha etme hakkı, diğer bir deyişle unutulma hakkı mevcuttur. Ancak kendi başlarına karar veremeyen çocukların her türlü fotoğraf ve bilgilerini paylaşmak, onların unutulma hakkını da ihlal etmektedir (Yavuz, [t.y.] www.pedagogsevilyavuz.com/). (Fotoğraf 2).

Peki, unutulma hakkı tam olarak nedir? Pedagog Sevil Yavuz’a göre, kişinin unutulmak en doğal hakkıdır. Kişi, suç bile işlemiş olsa, belli şartlarda belli bir zaman dilimi geçtikten sonra, kanunlar kapsamında bile Adli sicilinden ilgili suçun silinmesi veya arşive alınması söz konusu iken bir çocuğun kendinin bile yapmadığı bir paylaşımından dolayı sonsuza kadar internet ortamında kalması durumunun sandığımızdan daha ciddi olduğunu göstermektedir. Her türlü teşhis istismardır ve istismar çocuğun büyüme ve gelişmesinde olumsuz etkileri olduğu için gerek uluslararası sözleşmeler ile gerekse de ulusal mevzuatımızda anayasa başta olmak üzere kanun ve diğer hukuk kuralları ile yasaklanmıştır (Yavuz, [t.y.] www.pedagogsevilyavuz.com/).



Fotoğraf 3. Arka planda çanta reklamı tanıtılan bir çocuk fotoğrafı (www.instagram.com/annetavsan)

Tüm bu durumların yanında yüksek sayıda takipçisi bulunan sosyal medya fenomenlerinin yaptıkları paylaşımlar kazanç kapısına çevrilmiş durumdadır. Çok takipçisi bulunan fenomenler anlaştıkları firmaların ürünlerini tanıtacak şekilde paylaşımlar yaparak ciddi ücretler talep etmektedirler. Örneğin bilinen Instagram fenomeni birçok annenin tatilleri, kıyafetleri, hatta çocuklarına hediye ettikleri ürünleri dahi bedavaya getirilir. Bunun için yaptıkları tek şey ise firmayı ya da ürünü yaptıkları paylaşımında etiketlemektir. Anne ve bebek ürünleri üreten firmalar da çok takipçisi olan hesaplarla iletişime geçerek para karşılığında ürünlerini tanıtmaktadır.



Fotoğraf 4. Instagram annesinin takipçilerine tanıttığı perde fotoğrafı (www.instagram.com/bohemother)

Anneler ürüne uygun konsept fotoğraflar çektilererek “mutlu aile tablosu” başlığı altında durumdan hiç haberleri olmayan çocuklarını da dahil ederek ürün tanıtımı yapmaktadırlar. Bu durumda markalar aracılığıyla para kazanılıyor olması, "çocuğumun güzel anlarını hatıra olarak paylaşıyorum" açıklamasına gölge düşürmektedir. İşin içine maddiyat girince, bu paylaşımlar çocukların yarıştırdığı amansız bir mücadeleye dönüşmüş durumdadır. Daha çok takipçi, daha çok kazanç demek olduğundan, ebeveynler takipçi sayılarını artırmak ve farklılık yaratmak için bazen çocuklarının psikolojisini göz ardı edebilmektedir.

Sonuç

Gündelik hayatımızın neredeyse tamamını kaplayan sosyal medya olgusu bilinenin aksine bir diyalog biçimi değil monologlar dünyasıdır. Geçmişten itibaren görselliğe atfedilen, etik değerleri ve ilkeleri yozlaştıran bu alan, günümüzün teknolojik imkânları ile adeta cambazlığa dönüşmüştür. Konuyla ilgili olarak da özel hayat alanı göz ardı edilmiştir. Söz konusu durum, mahremiyetten uzak olan “gözetim toplumu” kavramını sosyal medya dâhilinde araştırma konusu yapmaya itmiştir.

Yeni bir söz söylemenin, yeni bir şey yapmanın neredeyse azaldığı günümüzde, medya ürünleri de bundan payını almaya başlamıştır. Kitleye hitap etmek, fark edilmek, beğenilmek uğruna gelip geçici iletler oluşturulmaya çalışılmaktadır. Burada amaç mesajın içeriği değil, mesajın akışkanlığıdır. Sanal dünyada takipçi sayınız kadar değeriniz vardır. Yapılan paylaşımların ne kadar gülünç olduğu ya da ne gibi etik tartışmalara yol açabileceği önemli değildir. Önemli olan sanal dünyada “var olmak”tır.

Bu çalışmada gözetim toplumu kapsamında Instagram annelerinin çocukları üzerinden yeni bir benlik algısı yaratarak, çocuklarının ve kendilerinin en mahrem alanlarını, alışveriş listeleri üzerinden paylaşarak annelik duygularını tatmin ettikleri ve bundan ticari gelir sağladıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte, incelenen Instagram hesaplarında annelerin annelik tatmini üzerinden narsist bir tutumla adeta çocuklarını bir meta olarak sundukları görülmektedir. Bu davranışın temelinde annelerin bebeklerini ön plana çıkartarak kendilerini adeta bir yıldız gibi gösterme güdüsü yer almaktadır. Bunun temel nedeni olarak bireylerin sanal ağlarda yaptıkları paylaşımları gösteri olarak algılamalarıdır. Böylelikle gerçek dünyada mahremiyet

alanlarının sınırları çok keskinken, sosyal medya hesaplarında bireylerin bu gerçeklik algısından kaçtığı görülmektedir. Burada annelerin çocukları üzerindeki korumacı tavrı esneklik gösterirken, faydacı bir bakış açısıyla kendi belirlediği kimlik üzerinden diğer kullanıcılara hayatlarını sergilemektedirler. Bunun sonucunda gözetleyen ve gözetlenen bireylerin birbirlerini rol model olarak tek tipleştiği görülmektedir. Bu kısır döngü sosyal medyanın kaçınılmaz bir etkileşimidir. Her teknoloji üreticilerine hizmet eder sözünden yola çıkarak, Instagram'ın kullanıcılarını denetim altına aldığı söylenebilir. Bu durum bireylerin kendi rızasıyla gözetim toplumunun bir parçası olduğunun göstergesidir.

Kaynakça

- Başlar, Gülşah (2013) "Yeni Medyanın Gelişimi ve Dijitalleşen Kapitalizm" <http://ab.org.tr/ab13/bildiri/247.pdf> Erişim Tarihi: 01.10.2017
- Bauman, Zygmunt (2012). Akışkan Aşk (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Versus Kitap Yayınevi
- Bilgin, Nuri (2007). Kimlik İnşası. İzmir: Aşina Kitaplar Yayınevi
- Botton, Alain de (2005). Statü Endişesi (Çev. A. Sıla Bayer). İstanbul: Sel yayıncılık
- Foucault, Michael (2011) Büyük Kapatılma. (Çev. I. Ergüden & F. Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Güven, Sevgi Kesim (2007). Gözetim Toplumu ve Toplumsal Meşruiyet. Doktora tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kuzuloğlu, Serdar (2017). "Terliklerle Sosyal Medya Turu". <https://www.msersdark.com/tag/sosyal-medya/> Erişim Tarihi: 04.10.2017
- Teke, Selcan Gürçayır, (2014). "Dönüşen Anneliğe Yönelik Netnografik Bir Analiz: Blogger Anneler". Milli Folklor Dergisi. Yıl:26, Sayı:103, s.32-47. www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=103&Sayfa=29 Erişim Tarihi: 05.10.2017
- Simmel, George (2009). Bireysellik ve Kültür (Çev. T. Birkan). İstanbul: Metis yayınları
- Ulus, Çağdaş (2017). "Blogger Anneye Çocuk İstismarı Suçlaması". <http://m.gazetevatan.com/amp/-blogger-anneye-cocuk-istismari-suclamasi-1080670-gundem/> Erişim Tarihi: 09.09.2017
- Uyanık, Faik (2009). "Sosyal Medya: Kurgusalılık ve Mahremiyet" http://www.academia.edu/4085102/SOSYAL_MEDYA_KURGUSALLIK_VE_MA_HREMIYET Erişim Tarihi: 05.10.2017
- Yavuz, Sevil (t.y.) "İnternet ve Sosyal Medyada Çocuk Fotoğrafi Paylaşmanın Tehlikeleri" www.pedagogsevilavuz.com/detay-icerik-pedagog-sevil-yavuz-817-internet-ve-sosyal-medyada-cocuk-fotografi-paylasmanin-tehlikeleri-pedagog-sevil-yavuz.html Erişim Tarihi: 01.10.2017
- (fotoğraf 1) www.instagram.com/zey-zor (Erişim tarihi:01.10.2017)
- (fotoğraf 2) www.instagram.com/imrengursoy (Erişim tarihi:01.10.2017)
- (fotoğraf 3) www.instagram.com/annetavsan (Erişim tarihi:01.10.2017)
- (fotoğraf 4) www.instagram.com/bohemother (Erişim tarihi:01.10.2017)